

Humanistisk videnskabsteori: situationistisk og tekstnær?

Søren Kjørerup, *Menneskevidenskaberne – Problemer og traditioner i humanioras videnskabsteori*, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag 1996, 409 sider. Kr. 275.

Inden for det seneste årti er der igen blevet forlagsmæssig opmærksomhed om humanistisk videnskabsteori. De rundt regnet ti bøger, der i denne periode er udgivet om emnet, er meget forskellige, og oftest har der været tale om antologier, enten med originaltekster i oversættelse (f.eks. L.-H. Schmidt (red.): *Det videnskabelige perspektiv*, 1991) eller med kapitler skrevet af forskellige forfattere (f.eks. F. Collin & S. Køppe (red.): *Humanistisk videnskabsteori*, 1995). Dette giver ofte en lidt ujævn udgivelse, men den seneste videnskabsteoribog, *Menneskevidenskaberne*, har kun én forfatter, Søren Kjørerup, hvilket muliggør et gennemgående perspektiv. Det er således med store forventninger, man som læser giver sig i kast med bogen.

Menneskevidenskaberne er skrevet i et let tilgængeligt sprog, og den spænder bredt. Første del er en almen introduktion til humaniora og til de humanistiske fags historie og betydning for samfundet og for den enkelte. I anden del diskuteres syv grundlæggende videnskabsteoretiske problemer i forbindelse med humanistisk forskning (Naturvidenskaben som forbillede, Paradigmer og

skoler, Videnskabens køn, Viden om fortiden, Forklaring, forståelse, fortælling, Kunst og forskning samt Den rigtige tekst). Og endelig i tredje del opridses de for Kjørerup syv væsentligste videnskabsteoretiske traditioner (Retorikken, Semiotikken, Hermeneutikken, Positivismen, Marxismen, Strukturalismen samt Dekonstruktion); man kunne i øvrigt godt have brugt et kapitel om humanvidenskabernes teorier om det visuelle, et fravær der undrer desto mere, når man tager Kjørerups indgående arbejde med emnet i betragtning.

Menneskevidenskaberne har en klart defineret målgruppe: "studerende og kolleger fra de humanistiske fag" samt "andre interesserede" (7). Den har ligeledes et klart defineret metodisk ideal, nemlig den nære tekstlæsning; således gøres der tidligt opmærksom på, at primærkilderne ofte viser sig at have en helt anden karakter, end hvad man vanligvis får indtryk af i oversigtsværker: "Megen standardviden om humanioras historie og karakter holder slet og ret ikke for en nærmere prøvelse" (8). Og endelig har bogen et teoretisk udgangspunkt, der betegnes retorisk-pragmatisk situationisme (25-26, 238-239); hermed menes, at teorien er i overensstemmelse med den tænkning om det konkrete udgangspunkt for erkendelse og kommunikation, der findes i den *retoriske* tradition, at inspirationen hentes fra den amerikanske filosofiske *pragmatik*, og endelig "at enhver form for erkendelse er noget der spilles ud – kommunikerer – i en konkret situa-

Anmeldelser

tion, på bestemte betingelser, på et bestemt tidspunkt" (26). Kjørup vil derfor "ikke give almene og abstrakte svar" (27), men altid *situationsbestemte*, det vil sige efterleve følgende pointe: "Hvad der er sandt, er situationsbestemt" (ibid.). Dette betyder imidlertid ikke, at sandhed og objektivitet er uopnåelige idealer, men derimod blot, at de altid er situationsbestemte.

Hvad er så Kjørups egen 'situation', hvad er det for en situation, han skaber sandheden om menneskevidenskabernes videnskabsteori i? Herom er han ikke særlig eksplicit, og man er derfor tvunget til at nærlæse teksten, for om muligt at få en fornemmelse heraf. Dette vil i det følgende blive gjort ved at undersøge, hvad der kendetegner situationen omkring: 1) positivismen og Auguste Comte; 2) strukturalismen samt Ferdinand de Saussure og Claude Lévi-Strauss; 3) postmodernismen og Jean-François Lyotard.

I afsnittet "Naturvidenskaben som forbillede" tales der om "den positivistiske tradition" (f.eks. 86, 87, 90), som grundlægges af John Stuart Mill i *A System of Logic* fra 1843. Metodelæren er i Mills værk erfaringsorienteret, og senere udvikles den af Popper til den hypotetisk-deduktive metode. Imidlertid hævdes den positivistiske tradition generelt at have et problem: "Det positivistiske billede forudsætter et klart skel mellem empiri og teori [...] Problemet er hvordan vi kommer fra det ene til det andet" (102). Dette problem løses ifølge Kjørup først af pragmatikerne Quine og Hanson,

der påpeger den cirkularitet, der kendetegner dette forhold: "iagttagelser er lige så afhængige af teori som teori er af iagttagelser – eller om man vil: at også naturvidenskabelige iagttagelser kræver tolkning" (103).

I dette afsnit virker fraværelsen af især ét navn slående: Auguste Comte. Omtrent 10 år før Mill havde Comte udgivet første bind af sit store seksbindsværk *Cours de philosophie positive*, hvor der blandt meget andet også tales om det erfaringsbaserede (8ff) og om naturvidenskaben som forbillede for eksempelvis sociologien (20-22). Comte nævnes dog også af Kjørup, 200 sider længere fremme, i kapitlet "Positivismen", hvor han omtales som "officiel grundlægger, og i hvert fald navngiver" (289). Hvad hæfter Kjørup sig så ved på den ene side, der bliver Comte til del? Loven om de tre stadier nævnes, de fem forskellige betydninger af begrebet 'det positive' omtales, de videnskaber, der ifølge Comte er nået længst med virkeliggørelsen af positivismens videnskabelige program opremses, og sociologiens og religionens rolle berøres (289-290). Det interessante er så, hvad der ikke kommer med, og det er her det bliver vigtigt at gå direkte til Comtes egen tekst. Hvis man har in mente, hvad der tidligere af Kjørup er blevet udpeget som den positivistiske teoris problem – at empiri og teori ses som adskilte og ikke cirkulært forbundne – så kan det undre, at Comtes kommentarer om dette forhold ikke omtales. I *Cours de philosophie positive*

Anmeldelser

kan man læse: "For mens det på den ene side er sandt, at enhver positiv teori nødvendigvis må bygge på iagttagelser, så er det på den anden side klart, at vi for at foretage iagttagelser må have en eller anden teori. Hvis vi ikke, når vi iagttag fænomenerne, straks knyttede dem sammen med visse principper, ville det ikke blot være umuligt for os at kombinere disse isolerede iagttagelser, og derved få et resultat deraf, men vi ville endog være fuldstændig ude af stand til at fastholde dem, og som oftest ville kendsgerningerne da slet ikke falde os i øjnene" (8-9, min oversættelse). Forholdet mellem empiri og teori tænkes allerede af Comte som et dialektisk forhold, hvor iagttagelserne er uforståelige uden en teori, der på sin side udspringer af iagttagelserne, osv. Comtes teoretiske overvejelser over dette forhold synes altså ikke at være så entydigt 'positivistiske', som Kjørup gerne vil gøre dem til.

Man kunne her få den mistanke, at den væsentligste del af den situation, hvori sandheden om positivismen fremskrives, netop er 'Positivismen' – et overordnet begreb – og ikke de enkelte teoretikere og disses tekster. Det virker som om udgangspunktet for Kjørups situationsbestemte sandhed er eksistensen af en uproblematiseret og enhedslig størrelse – 'Positivismen' – der er der *før*, og som kan ses *uafhængigt af* de forskellige teoretikere og disses tekster (eksempelvis benævnes kapitlet 'Positivismen' og ikke blot 'Positivisme' eller 'Positivismen'). Som et led i denne fremgangsmåde indskrives

enkelte *udvalgte* elementer fra de positivistiske teoretikere i overbegrebet 'Positivismen', nemlig de elementer, der passer her til. I tilfældet Comte betyder det, at han gøres en anelse mere 'Positivistisk', end hans tekst er, teksten læses gennem og tilpasses et allerede – og af eftertiden – etableret begreb om 'Positivismen' (der, som Kjørup rigtigt anfører (og selv praktiserer), ofte opfattes som et skældsord). Problemerne herved er flere: for det første gøres der ikke tydeligt opmærksom på, at det faktisk er ovennævnte, der sker, for det andet træder den tekstnære læsning oftest i baggrunden, hvilket gør det uklart, hvad det overordnede begreb egentlig bygger på, for det tredje præciseres det derfor heller ikke, hvad der er kriterierne for udvælgelsen af visse elementer, og ikke andre som tilhørende det overordnede begreb, og endelig for det fjerde mistes sensibiliteten for teoretikernes forskelle, de forskelle som den tekstnære læsning af primærkilderne skulle få til at træde frem; resultatet bliver et utilstrækkeligt og udifferentieret billede af såvel -ismen som teoretikerne.

Men måske er der tale om en enlig svale? Lad os derfor se på en anden sammenkobling af en -isme og et par teoretikere: strukturalismen samt Saussure og Lévi-Strauss. I kapitlet "Strukturalismen" slås det fast, at Saussure er strukturalist (253, 336, 338 m.fl.), og der lægges ud med en gennemgang af hans kernebegreber fra *Cours de linguistique générale* (334-336): sprogbrug/sprogssystem, det dobbelte tegn-

Anmeldelser

begreb (lidt upræcist oversættes *signifié* her med 'betydning' (335), tidligere er det oversat med 'betydede' (253)), sprogsystemet som et system af forskelle og ligheder, synkron/diakron og syntagme/paradigme (Saussure taler dog egentlig om 'associativ', hvoraf paradigme kun er en del, jvf. *Cours*, 170-175). Præsentationen af Saussure rundes af med følgende passage: "Saussure tilhørte denne ældgamle tanke i humaniora [...] om at dette 'egentlige' ['det egentlige' der må søges 'bag' virkelighedens mangfoldige og foranderlige overflade] er identisk med 'det uforanderlige' der igen er en formel struktur" (338). Her får Kjærup sagt følgende: virkeligheden er foranderlig, den 'bagvedliggende' struktur er det ikke, eller som det må lyde i forlængelse af Kjærups egen præsentation af Saussure: sprogbrugen (*parole*) er foranderlig, mens sprogsystemet (*langue*) er uforanderligt. Hvordan passer det med Saussures tekst? Dårligt. I det væsentlige kapitel "Tegnets uforanderlighed og foranderlighed" (*Cours*, 104-113), argumenterer Saussure for, at sprogsystemet på én og samme tid er både foranderligt og uforanderligt: foranderligt, fordi det er i tiden og i massen (tidens gang og de talendes sprogbrug forandrer det), uforanderligt, fordi de talende ikke ville kunne forstå hinanden, hvis sprogsystemet ændrede sig uophørligt. For Saussure er sprogsystemet altså altid i forskellig udstrækning både labilt og stabilt.

Også antropologen Lévi-Strauss kaldes strukturalist, og han hævdes at være direkte inspireret af Saussure: "Det mest storslåede

eksempel man har på inspirationen fra Saussures lingvistik i anden humanistisk videnskab, er nok franskmænden Claude Lévi-Strauss' antropologi, specielt som den fremtræder i hans bog fra 1958, *Anthropologie structurale*" (342). Her mere end antydes det, at der går en omend ikke ubrudt, så dog kraftig inspirationslinje fra Saussures strukturelle lingvistik til Lévi-Strauss' strukturelle antropologi, men passer det nu også, hvis man dykker ned i teksterne? Det gør Kjærup, idet han kort gennemgår en af artiklerne fra *Anthropologie structurale* – "Mytternes struktur" – hvorfra den strukturelle myteanalyse og dens idé om myttemer og disses relationer præsenteres. Men ser man nærmere på Lévi-Strauss' brug af Saussures begreber i netop denne tekst, så er det mest karakteristiske, at omend han flere gange henviser til Saussure, så anvendes Saussures klart definerede begreber på en højest ejendommelig måde (jvf. *Anthropologie structurale* [1974], 238-240). Kjærup nævner ganske vist, at Lévi-Strauss' fremstilling er "halvvejs uforståelig, undertiden fejlagtig på sine egen præmisser" (343), men det præciseres ikke, at disse forhold netop i meget stor udstrækning angår selve 'inspirationen' fra Saussure.

Er der så større sammenhæng mellem Saussure og Lévi-Strauss i de øvrige artikler fra *Anthropologie structurale*? Kjærup henviser selv ganske kort til en anden del af Lévi-Strauss' strukturalistiske analyser – analyserne af slægtskabsstrukturer – men han gennemgår ikke direkte nogen tekst

Anmeldelser

herom. Slægtskabsstrukturerne diskuteres i *Anthropologie structurale* mest indgående i artiklen "Strukturel analyse inden for lingvistik og antropologi", og også her er den direkte inspiration fra Saussure til at overse, ja, den er nærmest fraværende, idet der bygges på Trobetskojs fonologi (ibid., 45-48). Og ser man på de øvrige henvisninger til Saussure i *Anthropologie structurale*, tegner samme mønster sig: Saussure nævnes sjældent, og når det sker, er det enten misforstået (ibid., 106-115 (om tegnets arbitraritet), 35 (om synkron/diakron), 353 (om valør)), eller også er 'inspirationen' på et så generelt niveau, at det ikke giver nogen mening, blot at henføre den til Saussure (f.eks. fokuseringen på det formelle eller på det systemiske). En tekstnær læsning af *Anthropologie structurale* ville måske have afsløret, at inspirationen fra Saussure ikke er helt så åbenlys.

Det ser ud til, at mistanken i dette tilfælde desværre bekræftes. Der tages udgangspunkt i et overbegreb – 'Strukturalismen' (atter en kapiteloverskrift i bestemt form), der uproblematisk antages at eksistere, og heri indpasses teoretikerne ved at deres tekster 'læses' herigennem. Resultat: Saussure gøres mere 'Strukturalistisk', end en nærlæsning af hans tekst giver belæg for, og Lévi-Strauss gøres mere saussuriansk end hans tekst er. Men Saussure er ikke entydigt 'Strukturalist', og hvis Lévi-Strauss er 'Strukturalist', så er han det ikke på samme måde som Saussure – udgangspunktet i overbegrebet slører deres forskelle.

Hvad så med det sidste eksempel, brugen

af begrebet det postmoderne/postmodernisme og dets sammenknytning med Lyotard? Der er ikke tvivl om, at det for Kjærup giver mening at tale om Postmodernismen (370 m.fl.), og at teoretikere som Lyotard og Baudrillard er postmoderne (374, 375 m.fl.; selv Foucault er nu postmoderne, mens han 30 sider tidligere var strukturalist). Men faktisk begyndes gennemgangen af det postmoderne et andet sted.

I kapitlet "Dekonstruktion" introduceres Jacques Derridas skrifter indgående over elleve sider, hvorefter der konkluderes, at Derrida og dekonstruktionen "først og fremmest [bliver] brugt fagkritisk. I den forbindelse skelnes der imidlertid sjældent særlig klart mellem inspirationen fra Derrida og dekonstruktionen og inspirationen fra andre *poststrukturalistiske* retninger, især fra hvad man bredt kan kalde den *postmoderne tænkning*" (369). Lidt uargumenteret hævdes der at eksistere en overkategori 'poststrukturalistiske retninger', hvortil man kan henregne dekonstruktion og postmoderne tænkning. Hvori det poststrukturalistiske for den sidstes vedkommende består, siges der ikke mere om, ligesom det heller ikke fremgår, hvad disse to retninger har med hinanden at gøre, og hvorfor de derfor skulle kunne bringes sammen under betegnelsen 'poststrukturalistisk'.

Men hvorledes bestemmes så den postmoderne tænkning? – eller 'Postmodernismen', som der tales om umiddelbart efter. Først slås det fast, at "postmodernismen jo [er] over os her og nu" (370), og senere at

Anmeldelser

vi nu befinder os i "den postmoderne periode" (376) – i begge tilfælde uden at der i øvrigt argumenteres synderligt for disse bemærkninger, og uden at de i øvrigt tjener noget formål i resten af kapitlet. Efter en kort gennemgang af postmodernismens tidligste historie, fra historievidenskab over litteraturkritik til arkitektur gives en kort introduktion til Jean-François Lyotard, "postmodernismens filosof", som han omtales (371). Lyotards ideer om det modernes to store legitimeringsfortællinger og den utroværdighed, der bliver dem til del i den postmoderne kultur og det postindustrielle samfund omtales, det nævnes, at man ifølge Lyotard i dag forsøger at legitimere viden ud fra et teknisk kriterie om performativitet, desuden hævdes det videre, at "den store fortælling er brudt sammen. Tilbage bliver alle de små" (373), og endelig nævnes det, at de videnskabelige discipliner er som sprogspil, hvor det "drejer sig om at finde på nye træk i gamle spil" (ibid.).

Hvorledes fremstilles disse forhold i Lyotards tekst? Præsentationen af Lyotards ide om det modernes to store legitimeringsfortællinger og deres utroværdighed er ganske loyal, men netop derfor må man undres over citatet ovenfor: "den store fortælling er brudt sammen". En sådan konkluderende bemærkning må undre af mindst tre grunde: for det første fordi det netop er slået fast, at legitimeringsfortællingerne blot har mistet troværdighed (373), hvilket ikke er det samme som, at de er brudt sammen; for det andet fordi Kjørup netop har slået fast, at der

er to versioner af det modernes store legitimeringsfortælling (372) – er det da dem begge, der er brudt sammen (egl: blevet utroværdige), eller kun den ene?; og for det tredje fordi det netop er slået fast, at man i dag søger at legitimere viden med henvisning til performativitet, med andre ord en stor fortælling om teknisk effektivitet, der som Lyotard analyserer den (og som Kjørup refererer det) under ingen omstændigheder er hverken brudt sammen eller blevet utroværdig.

Og i forlængelse heraf må også Kjørups fortsættelse af den ovenfor citerede passage – "Tilbage bliver alle de små" – undre. Det er muligt, Kjørup mener, det forholder sig sådan, men det er ikke det, Lyotard skriver: snarere giver han udtryk for, at der i dag både er store og små fortællinger, omend han ikke lægger skjul på, at han helst så, at de små fortællinger spillede den største rolle.

Og endelig angående Kjørups sidste bemærkning: der står ikke i *Viden og det postmoderne samfund*, at specielt de videnskabelige discipliner er som slag i sprogspil, men derimod at hele "det iagttagelige sociale bånd er lavet af 'sprogslag'" (*Viden og det postmoderne samfund* [1996], p. 26, jvf. også p. 23-26) – herunder også det videnskabelige.

I afsnittet "Simulakrerne", der vist mest handler om Baudrillard, slås det fast, at Lyotard med sin idé om sprogspil ikke betvivler eksistensen af virkeligheden, men det gør derimod Baudrillard med sin tale

Anmeldelser

om simulakrer; sprogspil og simulakrer er altså ikke det samme. Men umiddelbart herefter finder man følgende passage, der på baggrund af det netop sagte bliver noget nær uforståelig: “‘virkeligheden’ er bare et ord i sproget, al tekst er en slags billeder der ikke er billeder af noget, men blotte [...] *simulakrer* [...] Og sprogsillet ‘videnskab’ er ikke radikalt forskelligt fra sprogsillet ‘fjernsynsunderholdning’, ‘nyheder’ ikke radikalt forskelligt fra ‘sæbeopera’” (373). Når nu simulakrer og sprogspil hævdes ikke at være det samme, hvorfor så pludselig – umiddelbart efter at have bestemt simulakrene – benytte termen sprogspil om noget, der kan siges at være simulakrer, *billeder* af ‘virkeligheden’? Sprogspil synes at glide over i simulakre, til trods for at Kjørup netop har slået fast, at det ikke er det samme. Hertil to kommentarer. For det første: Er Baudrillards simulakrer lig Lyotards sprogspil? Og hvis de er, må det stå tilbage for Kjørup med tekstlige belæg at vise en sådan tæt sammenhæng. For det andet: Uanset om simulakrer hævdes at være lig sprogspil, så ligger den citerede brug af termen sprogspil langt fra Lyotards bestemmelse heraf. Nu omtaler Lyotard i *Viden og det postmoderne samfund* hverken ‘fjernsynsunderholdning’, ‘nyheder’ eller ‘sæbeopera’ som sprogspil, men ser man bort fra det (hvilket man nok ikke burde), så er hans pointe, at der netop *er* forskel mellem sprogspillene, de er netop radikalt forskellige (ibid. 25). En mere præcis og tekstnær bestemmelse af simulakre og sprogspil – og af deres eventuelle relation –

kunne have været på sin plads.

Endelig følger et afsnit med overskriften “Postmodernismen og Auschwitz”, hvor Christopher Norris’ synspunkter fra *Uncritical theory* ukritisk refereres. Igen havner Lyotard – uargumenteret – i samme båd som Baudrillard, og i forlængelse heraf hævdes det, at et radikalt postmoderne synspunkt vil have vanskeligt ved at tilbagevise Faurrisson og Irvings påstande om, at Holocaust var et propagandanummer. Det er muligt, det er tilfældet for Baudrillards vedkommende, men hvad angår Lyotard, kan der blot henvises til hans udredning om dette spørgsmål i det filosofiske hovedværk fra 1983 *Le différend* (p. 16ff).

Desværre blev mistanken også her mere end bestyrket. På bogens sidste ti sider, uden tvivl de mest usammenhængende og dårligst argumenterede, bliver det for alvor klart, at udgangspunktet ikke tages i nærlæsningen af primærteksterne, men derimod atter i overbegrebet: ‘Postmodernismen’. At teoretikernes tekster læses herigennem får følgende konsekvenser. For det første er der ikke nogen markering – endsi-ge diskussion – af eventuelle forskelle mellem Derridas og Lyotards tekster, for det andet presses Lyotards (loyalt refererede) tekst ind i fordommen om ‘Postmodernismen’ (‘den store fortælling er brudt sammen, og vi har kun de små’), og for det tredje er den selvfølgelige sammenkobling af sprogspil og simulakre mildt sagt upræcis.

Som en afrunding på de tre her gennem-

Anmeldelser

gåede eksempler skal det præciseres, at det afgørende i nærværende sammenhæng – en anmeldelse af Kjørups bog *Menneskevidenskaberne* – ikke først og fremmest er at diskutere, hvorvidt Comte har ret i, at der er et dialektisk forhold mellem empiri og teori, hvorvidt Saussure har ret i, at sprogsystemet på en og samme tid er foranderligt og uforanderligt, og hvorvidt Lyotard har ret i sin karakteristik af de store fortællinger og sprogspillene. Det altafgørende er derimod, at de nævnte teoretikere hver især *faktisk skriver ovennævnte i deres tekster*. Derfor burde det fremgå af en læsning, der vil være tæt på sine primærtekster, og derfor burde det afsætte sig spor i det overordnede begreb. Men det modsatte ser snarere ud til at være tilfældet: Kjørups overbegrebers betydningsindhold styrer og blænder nærlæsningen af teksterne.

I bogens øvrige dele forholder sig givetvis anderledes – de er ikke blevet nærlæst til denne anmeldelse – men med de tre gennemgåede eksempler som prøvesten (og de må siges at være afgørende teoretiske positioner inden for menneskevidenskaberne) tegner der sig et mønster: et meget væsentligt element i den situation, Kjørup konstruerer sin sandhed ud fra, er den hårdnakkede tro på, at humanvidenskabernes videnskabsteori bedst forklares med udgangspunkt i allerede etablerede, oftest fordomsfulde og ureflekterede overbegreber – ja, nærmest hvad man kunne kalde ‘standardviden om humanioras historie og karakter’ eller ‘almene og abstrakte svar’. Dette kan

man så synes om eller lade være – man kan så at sige selv have en anden ‘situation’ – men problematisk bliver det imidlertid for Kjørup selv, når hans situation kommer i åbenlys konflikt med hans eget formulerede metodiske ideal: den tekstnære læsning af primærtekster.

Men sagen er måske alvorligere end som så. Konflikten mellem situationen og det metodiske ideal er nemlig ikke kun problematisk for Kjørup, den er det i endnu højere grad for dem, bogen er henvendt til: kolleger og især studerende og andre interesserede. Når nu Kjørup vælger at indføre sine læsere i de humane videnskabers videnskabsteori ud fra et situationistisk udgangspunkt, som på flere punkter bringer ham i konflikt med hans eget metodiske ideal om den tekstnære læsning, hvad skal den stakkels 1.-års studerende så tro på? Stiller Kjørup ikke sine mindre belæste læsere i en umulig situation? På den ene side kan de med god grund forvente, at de bringes en viden om humanvidenskabernes videnskabsteori, som tager udgangspunkt i nærlæsninger af primærtekster, men på den anden side forventes de faktisk på forhånd at være temmelig godt inde i selvsamme primærtekster for at kunne afgøre, hvornår Kjørups situationistiske udgangspunkt overskygger store dele af primærteksterne. *Menneskevidenskaberne* er altså en bog om humanvidenskabernes videnskabsteori, som på visse punkter ikke får følgende tre ender til at nå sammen: forvaltningen af sit eget situationistiske udgangspunkt, sit eget me-

Anmeldelser

todiske ideal om nærlæsninger af primærtekster, og endelig sine læses rimelige forventninger. Måske man i nogle tilfælde er bedst tjent med selv at læse primærteksterne.

Niels Brügger

Pandoras æske

Philosophia 25, 3-4. *Verden om tænkningen – Mennesker, ting og natur*, Århus 1998, 287 sider. Kr. 150.

Under betegnelsen *science studies* – en nytilkomling der snart runder de 25 år – samles forskellige sociologiske og antropologiske studier af videnskaben. Udover at forenes i en fælles opposition mod det fortærskede traditionelle epistemologiske videnskabssyn og dens tilhørende historiografi ophører tilsyneladende efterhånden alle ydre ligheder, med den trivielle undtagelse naturligvis, at der hersker enighed om at (ville) være uenig. Under fælles tilslutning bag begrebet *konstruktivisme* skjuler sig i dag en mangfoldighed af opfattelser og fortolkninger heraf. I det mindste må der nu skelnes mellem *cultural studies of science* (aktør-netværksteori; Latour, Callon, Law, etc.) og den noget ældre *sociology of scientific knowledge* (her SSK; Collins, Shapin, etc.). I det store hele er disse diskussioner indtil for ganske nylig forblevet ganske ubemærkede herhjemme.

Hvorledes så åbne en sådan Pandoras æske? Redaktørerne vedgår sig eksplicit et ensidigt perspektiv, idet nummerets singulære konvergenspunkt er lagt hos Latour og aktør-netværk tilgangen, med oplagt emfase på dennes 1991 opus *We Have Never Been Modern*. Oplagt – da netop dette værks opgør med epistemologien åbner en række